

อุริยมรรคเมืองคนแปด

www.dhamma4u.com

BIA ธรรมะใกล้มือ
ลำดับที่ ๕ ปี ๒๕๕๔

ธรรมชาติเล็กน้อย

เป็นหนังสือธรรมชาติขนาดพกพา ทยอยเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติและแสวงหาปัญญาเบื้องต้น สำหรับคนไม่มีเวลาดึกษาเนื้อหาโดยละเอียดสามารถมีส่วนร่วมได้โดย.

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่อื่นต่อ เปรียบตั้งให้ท่าน.

๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมชาติเล็กน้อยตามกำลัง.

๓. เลือกจัดพิมพ์หนังสือธรรมชาติเล็กน้อย เพื่อเผยแพร่ในวาระต่าง ๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานวันเกิด งานสมรส งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นธรรมบรรยาย และพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้.

ร่วมเป็นเจ้าของภาพพิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
โทร ๐-๒๕๓๖-๒๕๐๐

รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อย

๑๒ เล่ม เมื่อปี ๒๕๕๒ ประกอบด้วย

๑. ปีใหม่ ต้องดีกว่าปีเก่า ๒. น้ำพริกถ้วยเดียว แก้ปัญหาได้ทั้งหมด ๓. กรรมในพระศาสนา ๔. นิพพานสำหรับทุกคน ๕. มาเป็นพุทธศาสนิกชนเถิด ๖. กาลามสูตรช่วยด้วย ! ๗. ศึกษาวิจารณ์ ๘. โลกอาจรอดได้เพราะกตัญญูกตเวที ๙. ตับไม่เหลือ ๑๐. เสียงแห่งความไม่มีทุกข์ ๑๑. เสียงแห่งความสงบ ๑๒. อาหารใจ.

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๓ ประกอบด้วย

๑. ความสุขปีใหม่...ก็สั่งให้ดีกว่าปีเก่า ๒. เข้าหมายชีวิตและสังคม ๓. อุดมคติของโพธิสัตว์ ๔. ยอดแห่งความสุข ๕. การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง ๖. วิปัสสนาระบบลัดสั้นสำหรับประชาชนทั่วไป ๗. ทำบุญ ๓ แบบ ๘. แม่คือผู้สร้างโลก ๙. บุตรที่ประเสริฐที่สุด ๑๐. ดำรงจิตไว้ได้อย่างถูกต้อง ๑๑. ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง ๑๒. ดอกสร้อยแสดงธรรม ๒๔ ฉากของชีวิต.

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๔ ตามลำดับเดือนประกอบด้วย

๑. ชีวิตใหม่เมื่อปีใหม่ ๒. ความรักผู้อื่น ๓. โลกบ้าหรือธรรมะบ้า ๔. การชนะโลก ๕. อริยมรรคมีองค์แปด ๖. การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา ๗. วิธีทำสมาธิเบื้องต้น ๘. สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ ๙. อิศรภาพหรือเสรีภาพในทางธรรม ๑๐. การเมืองเรื่องศีลธรรม ๑๑. ปัญญาดีกว่าศาสตร์อาวุธ ๑๒. ผู้ทรงเปิดให้สัตว์โลกเห็นทั่วกันหมด.

BEDDHADĀSA INDAPASSO ARCHIVES

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

อริยมรรคมีองค์แปด

พุทธทาสภิกขุ

www.dhamma4u.com

การประชุมทางวิชาการ
โครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษา
อบรมครูบาอาจารย์ ครั้งที่ ๒
วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๗.

ณ ศาลามหานาวา สวนโมกขพลาราม ไชยา

ถอดเทปโดย ธรรมภาคีผู้ไม่ประสงค์ออกนาม
ตรวจทานโดย คุณวิลาวัลย์ สุนันทดี

อริยมรรคมีองค์แปด

ในการบรรยายครั้งที่ ๒ นี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **มัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรคมีองค์แปด** นั้น เป็นประมวลแห่งจริยธรรม เพื่อเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งหรือขอบเขตความหมายของคำว่า จริยธรรม เพราะเราจะต้องอาศัยธรรมะข้อนี้เป็นหลักในการยกโครงร่างของ จริยธรรม.

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้แล้ว สอนสาวกเป็นครั้งแรกนั้น ท่านสอนเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรคมีองค์แปดประการ จบแล้วจึงสอนเรื่องอริยสัจสี่ น้ำหนักของ

อริยมรรคมีองค์แปดประการนั้นมันมีมาก ถึงกับทรงสอนเป็นคำแรก เป็นเรื่องแรก เอ่ยเป็นคำแรกถึงคำมัชฌิมาปฏิปทา และทรงย้ำว่า ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากใครมาก่อน ที่ว่าพระพุทธเจ้าไม่เคยได้ยินได้ฟังจากใครมาก่อนนั้น ตามคำยืนยันของพระองค์ก็คือ เรื่องมัชฌิมาปฏิปทา แล้วก็สืบต่อกันด้วยอริยสัจ ซึ่งที่แท้มันก็เรื่องที่เนื่องกัน.

มัชฌิมาปฏิปทา คำนี้ก็มีความหมายคล้ายคำว่า **จริยะ** หรือ **จรรยา** คือคำว่าปฏิบัตินั่นเอง ปฏิบัติตามตัวหนังสือแปลว่า เดินไป แต่เรามาแปลความหมายว่า เป็นเครื่องปฏิบัติ เพราะว่าการปฏิบัติก็เป็นการทำให้ชีวิตนี้เดินไป มัชฌิมามีอยู่

ตรงกลาง ในท่ามกลาง และอยู่ตรงกลาง
 แล้วก็ทรงแสดงว่า มัชฌิมาปฏิปทานั้น
 ได้แก่ อริยมรรคมีองค์แปดประการ จึงขอ
 ให้แน่ใจดีไว้เป็นหลัก แนใจในการที่จะทำ
 เรื่องจริยธรรมโดยอิงอาศัยอริยมรรคมีองค์
 แปดประการเป็นหลัก.

ถ้าจะมองอีกทางหนึ่งก็จะเรียกว่า
 มรรคมีองค์แปดนี้เป็นประมวลแห่งศีล-
 ธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา การที่จะ
 เอามาใช้เป็นโครงร่างของจริยธรรมที่เรา
 ประสงค์นี้จึงเหมาะกว่าธรรมะหมวดอื่นทั้ง
 สิ้น เช่น จะเอามงคล ๓๘ ประการ ก็ยัง
 เหตุผลน้อย หรือมีหลักฐานน้อยกว่า และ
 ไม่อาจจะอวดชาวต่างประเทศได้ เพราะ

ไม่ได้ระบุเอาสิ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในฐานะ เป็นหัวใจของพุทธศาสนา จึงอยากจะขอร้องให้สนใจคำว่า มรรคหรือ อริยมรรคให้ละเอียดละออจนนึกไม่ติดขัดในความหมายใด ๆ.

เมื่อจะถามว่า**อริยมรรคคืออะไร** นี้ ก็เป็นสิ่งที่ควรกำหนดกันให้เป็นที่แน่นอน ถ้าวางคร่าวเดียวหมด เช่นดูจากที่สูง เห็นคร่าวเดียวหมด มันก็จะได้แก่สิ่งเหล่านี้ **มรรคแปลว่าทาง หมายถึงกระแสธรรมเพื่อไปถึงนิพพาน** กระแสธรรมนั้น แหละเป็นหนทาง และทางนั้นเป็นทางเดียว ตรงไปที่แห่งเดียว และโดยบุคคลคนเดียว หมายความว่ามันเดินแทนกันไม่

ได้ ปฏิบัติแทนกันไม่ได้ และทางนี้มีแต่ทางเดียว มีอย่างอื่นไม่ได้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กระแสแห่งนิพพานนี้.

ถ้าจะมองอีกทางหนึ่ง อริยมรรคก็ได้แก่สิ่งที่เรียกว่าจรณะ จรณะ แปลว่า เครื่องไป หรือ เครื่องประพฤติ คำเดียวกับคำว่า จริยะ ในบทพุทธคุณว่า *วิชาจรณะสัมปันโน* คำว่า จรณะสัมปันโน มีคำว่าจรณะ คำว่า จรณะก็แปลว่าไป หรือประพฤติ เป็นคำเดียวกันกับคำว่า จริยธรรม.

ที่นี้ท่านได้ตรัสไว้โดยชื่ออื่นอีกเรียกว่า *ความถูกต้องแปดประการ* หรือภาวะแห่งความถูกต้องแปดประการ เป็นบาลีเรียกว่า *สัมมัตตะ. สมม* กับ *ตต* แปล

ว่าภาวะแห่งสัมมะ คือความถูกต้อง อันนี้ก็มีความหมายกว้างไกล จนถึงกับว่า ปฏิบัติแล้วผู้มีความเกิดจะพ้นจากความเกิด ผู้มีความแก่จะพ้นจากความแก่ ผู้มีความเจ็บจะพ้นจากความเจ็บ ผู้มีความตายจะพ้นจากความตาย มันเป็นส่วนวนซึ่งมีไว้สำหรับหลุดจากัน ได้อาศัยพระพุทธรองค์เป็นกัลยาณมิตร แล้วมีการประพฤติที่ถูกต้อง แปรประการนี้ ที่เรียกว่า อริยมรรค นั้นแหละ มันก็พ้นจากความเกิดแก่เจ็บตาย.

ที่นี้มีความหมายที่จะช่วยให้เข้าใจได้ในกรณีของเรา หรือจะเรียกความถูกต้องแปรประการนี้ว่า ยาย่าย ว่ายาสำรอก ว่าน้ำชำระบาป คำว่ายาย่าย ก็เป็นที่รู้จัก

กันดีว่าทานแล้วมันถ่าย ความถูกต้องแปดประการนี้ ถ้าได้ประพฤติกันแล้วจะเกิดการถ่าย คือถ่ายสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในตนออกไปเสีย เหมือนกับคนรับประทานยาถ่าย กิเลสถูกถ่ายออก เรียกว่า ทั้งระบบทั้งกิเลส ทั้งความเคยชินของกิเลส การสะสมของกิเลส การไหลออกแห่งกิเลส นี้มันถูกขับถ่ายออกไป ควรจะให้เด็ก ๆ ของเราเข้าใจความหมายเช่นนี้ ว่า จริยธรรมนี้มีลักษณะเป็นการถ่ายสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในท้อง ให้ออกเสีย.

อีกคำหนึ่งก็เรียกว่ายาสำรอก คือกินแล้วอาเจียน เป็นวิธีหนึ่งที่หมอโบราณใช้มาก คือกินยาชนิดใดชนิดหนึ่งแล้ว

อาเจียน โรคก็หายไป เราจะต้องเปรียบเทียบ
 เทียบให้เด็ก ๆ ฟังว่า ยาให้อาเจียนนั้น
 นะ ใช้ถูกวิธีแล้วมันก็แก้โรค นี้เขาเรียกว่า
 เป็นยาด้วยกัน ยาถ่าย ยาอาเจียน อีกคำ
 หนึ่งก็ตรัสอริยมรรคมีองค์แปดว่า เป็นน้ำ
 ชำระบาป ข้อนี้หมายความว่าในอินเดียใน
 สมัยพุทธกาลนั้น เต็มไปด้วยการอาบน้ำ
 ชำระบาป ก็คือ ในศาสนาพราหมณ์ ซึ่ง
 ประชาชนนับถือมากที่สุด ก็มีการตั้งพิธี
 ขนาดใหญ่แล้วก็รดน้ำให้หมดบาป ยาถ่าย
 เรียกว่า **วิระจะนะ** ยาให้สำรอก เรียกว่า
วะมะนะ น้ำล้างบาป เรียกว่า **โธวะนะ** นี้
 ยกมาพอเป็นตัวอย่างเพียง ๓ อย่าง.

สำหรับประโยชน์ของอริยมรรคมี

องค์แปด ควรจะพูดให้ผู้ที่รับเอาไปปฏิบัตินั้น เข้าใจให้เป็นอย่างดี ก็จะได้พอใจที่จะรับไปปฏิบัติตาม ที่นี้อีกชื่อหนึ่งเรียกว่า **มัชฌิมาปฏิปทา** ก็แปลว่า ทางสายกลาง อยู่ตรงกลางที่สมดุล มีความหมายมาก อธิบายกันยืดยาวมาก คำว่าสายกลางนี้ ไม่ตึงไม่หย่อนเป็นที่รู้ ๆ กันอยู่ ไม่เปียกไม่แห้ง ความหมายก็คล้ายกัน ถ้าเนื่องด้วยกามารมณ์ก็เป็นของเปียก เนื่องด้วยการทรมาณกายก็เป็นของไหม้ของเกรียม และอาจจะมีความหมายชนิดที่ละเอียดที่สุดลึกซึ้งที่สุด เอาเป็นว่า ไม่ negative ไม่ positive ก็ยังได้ มันอยู่ตรงกลาง เพราะว่าจิตที่จะหลุดพ้นนั้น ต้อง

อยู่เหนือค่าบวกหรือลบ positive หรือ negative optimistic หรือ pessimistic ข้อนี้หมายความว่า ถ้ามีหลักอริยมรรคมีองค์แปดประจำอยู่ในใจ คนผู้นั้นจะไม่มีความรู้สึกเป็นผู้เห็นโลกในแง่ดีโดยส่วนเดียว เป็น optimistic หรือเห็นโลกในแง่ร้ายโดยส่วนเดียวเป็น pessimistic อย่างนี้ถ้าอย่างนี้มันก็ถึงปลายทางแล้ว หรือที่จะบรรลุนิพพานแล้ว.

ฝรั่งเขาไปแปลกันว่า middle way แล้วก็ก็เป็นคำที่ชอบกันมากที่สุด คำว่า Buddhism นั้น มีคนฝรั่งบางคน นักศึกษาบางคนที่มาศึกษาพุทธศาสนาแล้วรังเกียจที่จะใช้คำว่า Buddhism กับพระพุทธ-

ศาสนา คำว่า -ism นั้นมีลักษณะเป็น
ลัทธิที่สงวนขอบเขต สงวนอำนาจ มี au-
thority ไม่ใช่อิสระ ไม่ใช่หลุด วางปล่อย
โดยสมบูรณ์ เขาจึงชอบคำว่า middle
way ถ้าเป็นอย่างในเมืองไทย ก็จะใช้คำ
ว่า เช่นจะเขียนหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่ง
เป็นเรื่องพระพุทธศาสนา เขาก็จะใช้คำว่า
middle way ก่อน เพราะมันเป็นภาษา
วิทยาศาสตร์ด้วย และไม่เกาะเกี่ยวผูกพัน
กับอะไรด้วย เป็นคำที่เรียกว่าบริสุทธิ์ คำ
ว่าอยู่ตรงกลางนี้ ก็โปรดช่วยจำไว้ว่าเป็น
ความหมายที่สำคัญในพุทธศาสนา เช่น
เดียวกับคำว่า สมดุล ก็หมายถึงอยู่ตรง
กลาง คือเท่ากัน ไม่ต้องเอียงไปในทางไหน

ธรรมะนี้ก็ทำให้อยู่ที่ตรงกลาง ไม่ซ้าย ไม่ขวา หรือไม่เอียงไปทางไหน.

ที่นี้คำสุดท้าย**อาร์ต** คือ อาร์ต เมื่อประมาณสามสี่สิบปีมานี้ พวกฝรั่งสนใจพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นอาร์ต หรือศิลปะมากที่สุด เพราะมันไปตรงกับความรู้สึกของเขาที่ชอบสิ่งที่เรียกว่า อาร์ต เลยเรียกพุทธศาสนาว่า Buddhist Art แล้วระบុเอามรรคมีองค์แปดโดยเฉพาะ คือการประพฤติแปดประการนี้ ประพฤติแล้วมีลักษณะเป็นอาร์ต มีความงามเป็น Artistic ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า จงแสดงธรรมให้มีความงดงามในเบื้องต้น ให้มีความงดงามท่ามกลาง ให้มีความงดงามเบื้อง

ปลาย คำว่า อาร์ต ก็เลยช่วยพุทธศาสนา
ได้มาก คือ ช่วยให้คนสนใจ พวกที่มีการ
ศึกษาชนิดที่พอใจในสิ่งที่เรียกว่า อาร์ต ก็
ยินดีรับพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นอาร์ต
แล้วก็ เป็นอาร์ตของชีวิตไปเลย Art of life
ถ้าจะช่วยอธิบายให้นักเรียนหรือเยาวชน
รู้จักหลักมรรคมีองค์แปดนี้ เป็น Art of
life ในความหมายเดียวกันกับที่พวกฝรั่ง
สนใจ แล้วก็คงจะช่วยได้มากเหมือนกัน
เขาโตพอควรแล้วเขาก็จะสนใจเรื่องเหล่านี้
แล้วจะยินดีที่จะศึกษาและปฏิบัติหลัก
แห่งพุทธศาสนา เป็นอาร์ตที่มีความงดงาม
ที่สุด ใช้กับชีวิตโดยตรง คือ การดำรงชีวิต
ไว้ในลักษณะเช่นนี้ เขาเรียกว่าเป็นชีวิตที่มี

อาร์ต นี่ถ้าเราจะดูกันอย่างคร่าว ๆ ทั่ว ๆ ไป ดูจากข้างบนนะ เหมือนดู Bird eye view นี้จะมองเห็นว่า อริยมรรคมีองค์แปด มีลักษณะอย่างนี้ คือเป็นกระแสรธรรม ดิ่งไปยังพระนิพพาน เป็นจรรณะเครื่องให้ ถึงจุดที่ประสงค์, เป็นสัมมัตตะ มีลักษณะ ใช้เป็นยาถ่าย ยาสำรอก และน้ำล้างบาป, เป็นทางสายกลาง middle way, แล้วก็ เป็นอาร์ตของพุทธบริษัท และอาร์ตนั้น เป็น Art of life. นักเรียนคนไหนเข้าใจ ความหมายเหล่านี้ เขาก็จะต้องสนใจเรื่องนี้ ด้วยตนเองมากขึ้น ไม่ต้องเคี่ยวเข็ญกันนัก.

ที่ว่า Art of life นี้เป็นคำที่น่า สนใจ เพราะถือว่าชีวิตนี้เป็นการเดินทาง

ตามหลักคำสอนหลายแห่ง หลายที่ หลาย
นัยล้วนแต่แสดงให้เห็นว่าชีวิตนี้เป็นการ
เดินทาง เราจะดูการเดินทางกันได้ในสาม
ระดับเลย ระดับที่ยาวมาก ก็คือ วิวัฒนาการ
ของชีวิต ถ้าถือตามวิทยาศาสตร์ก็ไปดู
ในวิชา biology ว่ามันเริ่มขึ้นมาจากสัตว์
เซลล์เดี่ยวอย่างไร แล้วก็ไปเป็นสัตว์มากเซลล์
เป็นสัตว์ที่เต็มรูปแบบ เป็นสัตว์น้ำ เป็น
สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เป็นสัตว์บก แล้วก็ยัง
สูง ๆ ขึ้นมาตามลำดับจนกว่าจะเป็นคน
กระแสนั้นวิวัฒนาการนั้น เรียกได้ว่า
เป็นการเดินทางโดยกฎของธรรมชาติ. ทีนี้
ถ้าจะดูกันในระยะสั้น เพียงชีวิตชาติหนึ่ง ๆ
ตั้งแต่คลอดจากท้องแม่จนกว่าจะเข้าโลงนี้

ก็เป็นการเดินทางพอจะเข้าใจกันได้ง่ายว่า
ที่แรกก็อยู่ในห้อง แล้วออกจากห้อง จน
กระทั่งว่ามันเป็นเด็กที่นั่งได้ เดินได้ ยืน
ได้ วิ่งได้ เป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นพ่อบ้านแม่
เรือน เป็นอะไรถึงที่สุดของชีวิตชาติหนึ่ง ๆ
แสดงให้เห็นว่าตลอดเวลานั้นเป็นการเดิน
ทางที่สำคัญมากในการที่จะต้องดูแลให้ดี
ดูแลให้ถูกต้อง ให้การเดินทางนั้นปลอดภัย
และมีผลดีถึงที่สุด. มันก็ไม่พ้นจากการ
ปฏิบัติมรรคมืองค์แปด เป็นการเดินทาง
ตลอดชีวิตที่ดีที่สุด ที่นี้ดูในระยะสั้นที่สุด
คือชีวิตชั่วขณะจิตหนึ่ง มันก็ยังเป็นการ
เดินทางอยู่นั่นเอง สิ่งที่เราเรียกว่าจิตนั้นเกิด
ดับเกิดดับ ๆ ๆ อย่างถี่ยิบ จนรู้สึกว่าเป็น

เป็นอันเดียวกัน คือ มีเราจิตดวงหนึ่งตั้งอยู่ที่จริงตามหลักของหลักธรรมะถือว่ามันเป็นสิ่งที่เกิดเป็นขณะ ๆ ถีบิบ จนรู้สึกว่าเป็นสิ่งเดียวกัน นี่เป็นการดูกันถึงที่สุด แม้แต่ในขณะจิตเดียว ในขณะจิตอย่างเดียว ไม่มีอะไรเกี่ยวข้อง มันก็ยังเป็นการเดินทางด้วยความเปลี่ยนแปลง.

สรุปความว่า ชีวิตหรือสิ่งที่มีชีวิต มีความเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ กิริยานั้นเรียกว่าการเดินทาง เป็นสิ่งที่ต้องจัดต้องทำให้มีการเดินที่ถูกต้องที่สุด เมื่อจัดให้มีการเดินทางที่ถูกต้องที่สุดได้ ก็คืออริยมรรคมืองค์แปด นี่จะต้องพูดถึงกันบ้าง เพื่อกระตุ้นให้รีบขยันขันแข็งในการทำ

หน้าที่ของตน เพราะชีวิตนั้นคือการเดินทาง และให้แน่ใจว่า เป็นสิ่งปฏิบัติได้ ทำได้จากภาวะต่ำ ๆ จนถึงภาวะสูงสุด แล้วก็จะจบการเดินทาง หมายความว่า บรรลุพระอรหันต์ หรือบรรลุโลกุตตรธรรม ซึ่งแน่นอนว่าไม่มีต่ออีก.

แม้จะสอนกันอย่างธรรมดาอย่างไม่เกี่ยวกับธรรมะ ถ้ารู้สึกชีวิตเป็นการเดินทาง แล้วก็พยายามที่จะรีบทำหน้าที่ด้วยความไม่ประมาทให้มันทันกับชีวิต และข้อนี้เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความคิดว่า มันติดต่อกัน ชาตินี้ชาติหน้าชาติโน้นมันติดต่อกันได้โดยง่าย ที่จริงพุทธศาสนาก็ไม่ได้ต้องการให้คนคิดว่า ติดต่อกันหรือคนคนเดียวกัน แต่

ว่าความเชื่อที่ว่าเกิดอีก หรือเวียนว่ายนี้ มันมีประโยชน์กว่าที่จะเชื่อที่ว่า ตายแล้ว ไม่เกิด แต่ถ้าเป็นความจริงแล้ว มันก็ไม่มี คนที่จะเป็นผู้เกิดหรือผู้ตาย มีแต่สิ่งซึ่งเป็น ธรรมชาติเป็นกลุ่มๆ ประจวบกันเข้าหมุน ไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เรียกว่า **กฎอิทัปปัจจยตา** ต้องศึกษาหลักอิทัปปัจจยตาให้รู้ว่า ทำอย่างไรแล้วอะไรจะเกิดขึ้น ๆ ให้เพียงพอ ที่ควรจะรู้จักกันสักเท่าไร **การปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ตามกฎอิทัปปัจจยตา ก็คือ อริยมรรคมีองค์แปดนั่นเอง.**

ที่นี้ก็จะพูดถึงปลายทาง ชีวิตเป็นการเดินทางมันก็ต้องมีปลายทางที่เป็น จุดจบ อย่างนี้จะแยกออกเป็น ชั้นโลก ๆ

สำหรับผู้ที่ประสงค์จะอยู่ในโลก ไม่พ้นไป
จากโลก จุดปลายทางของเขาก็เพียงแต่ว่า
มีอะไรครบตามหน้าที่ตามที่ควรจะมี
ต้องการความสุขสบายเป็นคนแก่ที่ไม่ได้
ทำอะไร ที่ไม่ต้องทำอาชีพอะไร ที่ไม่มี
กิเลสรบกวนอะไรนัก แต่ยังมีกิเลส ที่เรียก
ว่ามันยังอยู่ใน**วิสัยโลกียะ** ทางสายกลาง
นี้ก็ช่วยให้ถึงจุดหมายปลายทางนั้นได้ แต่
ถ้าตามความมุ่งหมายของพุทธศาสนาแล้ว
ต้องการให้ถึงปลายทางชนิดที่เรียกว่าเป็น
โลกุตตระ คำว่า **โลกุตตระ** แปลว่าเหนือ
โลก แต่คนมักจะเข้าใจไม่ตรงความหมาย
ที่ต้องขึ้นไปเหนือโลก โลกไหน ในโลกเป็น
วงกลม การขึ้นไปเหนือโลก มันก็มีไม่ได้ คำ

ว่าเหนือโลกหรือโลกุตตระนั้นหมายความว่า แต่เพียงว่า ออกไปเสียได้จากการบีบคั้น ของโลก หรือ โลกียวิสัยทุก ๆ ชนิด ไม่อาจ จะครอบงำจิตใจ หรือทำบุคคลนั้นให้เป็น ทุกข์ได้ เช่นว่า ควบคุมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้ง ๖ อย่างนี้ได้ จนอะไร ๆ ในโลกมา กระทบมันก็ไม่เกิดทุกข์ ก็เป็นอันใช้ได้ แล้วโลกนี้ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าสิ่งที่มา กระทบให้เกิดความรู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นอกนั้นก็ไม่มีอะไร นี่คำว่าโลกใน ภาษาวรรณคดีมีคำจำกัดความอย่างนี้.

บางทีก็ใช้แทนคำว่าทุกข์ เพราะว่า สิ่งที่เราเรียกว่าโลก ตัวหนังสือแปลว่า แดก เรื่อย แดกดับ ๆ เรื่อย ๆ ก็จัดไว้เป็นพวก

ที่สร้างปัญหาหรือทำให้เกิดปัญหา มีจุด
หมายปลายทางของชีวิตที่เจริญแล้วมัน
อยู่ที่นั่น จุดหมายปลายทางเป็นสิ่งที่ต้อง
รู้ รู้ก่อนไปถึง เพื่ออยากจะไปถึง จึงควร
จะสอนได้ ลูกเด็ก ๆ ให้มันรู้จักมีความ
คิดที่จะถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต ซึ่ง
ไม่ใช่เพียงแต่เรียนจบมหาวิทยาลัยทำงาน
ได้เงินเดือนแพงแล้วมันก็จะจบ มันยังมี
อะไรที่รบกวนอีกมาก บรรลุธรรมะสูงสุด
พอแล้วก็ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ใน
โลกอีกต่อไป.

ในเรื่องจริยธรรมสากลก็ยกเอา
เรื่องนี้เป็นเรื่องแรก เรื่องที่จะพูดกันเป็น
เรื่องแรกก็คือ เรื่องจุดหมายปลายทาง แต่

เขาไม่ได้พูดอย่างลักษณะทาง แล้วพูดเป็น
ภาษาธรรมดา เรียกว่า Summum bonum
แปลว่า**สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะได้รับกัน**
ในชาตินี้ เมื่อตั้งเป้าหมายไว้อย่างนี้ แล้ว
ก็แยกเป็นข้อละเอียด เป็นรายละเอียด
สำหรับจะประพฤติปฏิบัติ มันสำคัญอยู่ที่
ว่าต้องมีจุดหมายที่แน่นอนว่าจะไปที่ไหน
จะเอาอะไร จะได้อะไร หลักจริยธรรม
สากลในระยะนี้ แจก Summum bo-
num ไว้ ๔ อย่าง คือ ความสงบสุข หรือ
Happiness, ในความเต็มแห่งความเป็น
มนุษย์ Perfection, และมีการทำหน้าที่
เพื่อหน้าที่ Duty for duty's sake อัน
นี้ฟังดูคล้ายกับจะเป็นเหตุหรือ เป็นหน้าที่

ไม่ใช่ผล แต่เขาหมายความว่า คนที่ถึงที่สุดของการปฏิบัติแล้ว คนชนิดนั้นทำอะไรเพื่อหน้าที่เท่านั้น แม้ว่าจิตจะหลุดพ้นแล้ว จะเป็นพระอรหันต์แล้ว จะเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังทำหน้าที่ แล้วทำหน้าที่นั้นก็ทำเพื่อหน้าที่ เพราะตัวตนไม่มี ตัวกูของกูไม่มี การทำหน้าที่เพื่อหน้าที่จึงจัดเป็นสิ่งสูงสุดสิ่งหนึ่งด้วย.

อันสุดท้ายก็คือ ความรักที่เป็นสากล **Universal Love** เป็นความรักเมตตา ความรักอย่างเมตตา ไม่เกี่ยวกับเพศหรือกามารมณ์ มีความรักสากล คือรักจนไม่มีคนอื่น ไม่มีชนชาตินั้นชาตินี้ พวกนั้นพวกนี้ มีความรักเป็นอันเดียวกันหมด

ถ้าได้อย่างนี้มันก็เป็นจุดหมายปลายทาง
 เราก็มีพูดเรื่องนี้ไว้ในรูปหนึ่ง คือ เรื่องพระ
 ศรีอาริยมตไตรย คำว่า **ศรีอาริยมตไตรย**
 มันก็เป็นคำที่มีความหมายว่ามิตรภาพ
 อันสูงสุด คือ ความรักสากลนั่นเอง ทุก ๆ
 ลัทธิศาสนามีพูดถึงบุคคลที่จะมาครั้ง
 สุดท้ายยิ่งกว่าบุคคลใด เช่น พระศรีอาริย-
 เมตไตรยของพุทธเรา **Messiah**(เมสสิอาส์)
 ของยิว หรือคริสเตียน **กัลกิ กัลกียะ** เป็น
 บุรุษสุดท้ายของศาสนาฮินดูหรือพราหมณ์
 ถ้ามาถึงยุคนี้แล้วมันหมดปัญหา ไม่มีใคร
 เบียดเบียนใคร ไม่มีใครจะเป็นศัตรูของ
 ใคร ไม่มีศัตรูมีแต่มิตร จึงพรรณาไว้ใน
 โลกพระศรีอาริยมตไตรยว่า ถ้าเราลงจาก

เรื่อนก็เลยไม่รู้ว่าเป็นใครในท้องถนน ล้วนแต่เหมือนกันหมด คือเป็นมิตรเหมือนกันหมด เป็นมิตรที่แสดงความรักความเมตตา ชูมือขึ้นสลอนว่าจะให้ช่วยอะไร จะให้ช่วยอะไร หันไปทางไหนก็มีแต่คนถามว่าจะให้ช่วยอะไรหรือต้องการอะไร นี่เรียกว่าผลของ Summum bonum ข้อสุดท้าย เกิดเป็นความรัก Universal ขึ้นมา.

การที่เราจะยกร่างโครงร่างของจริยธรรมก็ควรจะมีสิ่งนี้ เป็นที่แน่นอนปรากฏชัดเจนนั่นก่อน แล้วจึงจะได้จัดให้ทุก ๆ อย่างปฏิบัติแล้วได้ผลเป็นอย่างนี้ เรื่องนี้ดูเหมือนจะตรง ๆ กันหมดและตรงกันได้ ระหว่างศีลธรรมสากลของพวกนัก

ศีลธรรม ทั้งเจ้าตำรับตำรา เมื่อไม่เกิน ๒๐ ปีมานี้ก็ยังถือหลักเกณฑ์อันนี้อยู่ ตรวจดูได้ใน Encyclopaedia Britannica ยังถือหลักอย่างนี้กันอยู่ในเรื่องของ **Morality** มีความดีสูงสุด ซึ่งที่มุ่งหมายเป็นที่นับถือ ยอมรับนับถือ เป็น ๔ อย่าง อย่างที่ว่ามาแล้วว่า มีความสุข มีความเต็มแห่งการเป็นมนุษย์ เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ไม่ใช่หน้าที่เพื่อตัวกู เมื่อหมดตัวกู ความรักรวมกันเป็นคนเดียวก็จะเกิดขึ้นเอง เดียวนี้ก็มีกิเลสชนิดหนึ่งทำให้เห็นแก่ตัว ก็มีตัว แล้วก็แยกเป็นตัวเรา ตัวเขา มันรักผู้อื่นเท่ากับตัวไม่ได้ แต่ถ้าว่าเอาสิ่ง เอาความเห็นแก่ตัว หรือกิเลสตัวนั้นออกไป มันกลายเป็น

อัตโนมติ ก็มีความรวมกันหมด เป็นความ
รักสากล แล้วจะให้เด็ก ๆ ของเราเรียนรู้
ถึงได้ถึงจุดหมายปลายทางของความเป็น
มนุษย์ถึงขนาดนี้หรือไม่ ก็เป็นสิ่งที่จะต้อง
พิจารณาด้วยเหมือนกัน มันจะมีวิธีพูด
วิธีอธิบายให้เป็นที่น่าสนใจ ความดีสุดที่
มนุษย์จะพึงได้รับในชาตินี้ นี้เรียกว่า จุด
หมายปลายทาง ถ้าพูดอย่างชาวบ้านพูด
ไม่ต้องมีคำพูดอะไรมาก ก็คือ นิพพาน
เป็นจุดหมายปลายทาง ถ้ายังอยู่ในโลก
ก็เป็นนิพพานอย่างชั่วคราว กิเลสไม่เกิด
ขึ้นรบกวนช่วยๆชั่วสมัย แต่ถ้ากิเลสหมด
โดยสิ้นเชิง มันก็เป็นนิพพานที่ถาวร เป็น
นิพพานนิรันดร หรืออนันตกาลแล้วแต่

จะเรียก นี่คือจุดหมายปลายทางของสิ่งที่เรียกว่า **มรรค**.

ที่นี้ก็ดวงค์แห่งมรรคต่อไป ดวงค์แห่งมรรค ๘ ดวงค์ คือ **สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปิ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ** แปรดวงค์นี้ ขอให้สังเกตคำว่าดวงค์ เรามักจะพูดกันอย่างสะเพร่าหรือไม่มองเห็นก็พูดว่า มรรคแปด หรือมรรค ๘ ทางซึ่งไม่ถูกกับเรื่องนี้ มรรคมีเพียงทางเดียว แต่ประกอบด้วยดวงค์ประกอบ ซึ่งจะเรียกว่า factor หรืออะไรก็ตามแปรอย่าง แล้วต้องครบทั้ง ๘ อย่างจึงจะเรียกว่ามรรค ถ้ามันยังแยกกันอยู่ก็เรียกชื่อตามชื่อของ

ธรรมะนั้น ๆ ไม่อาจจะเรียกว่า มรรค
คือ หนทางนี้ เว้นแต่ว่าทั้ง ๘ องค์เข้ามา
ทำงานร่วมกันตามหน้าที่นั้น ๆ จึงจะเรียก
ว่ามรรค เปรียบเหมือนทางคนเดินนี้ เป็น
ทางหลวง เป็น Highway สายหนึ่งซึ่งไกล
นี้ก็เรียกว่ามรรคมองค์ ๘ ในทางวัตถุ ทาง
รูปธรรมได้เหมือนกัน ในทางสายเดียวนั้น
ต้องประกอบอยู่ด้วยองค์ ๘ เหมือนกัน เช่น
ว่า มีแผนที่ มีทิศทาง ที่บอกให้รู้ว่าอะไรไป
ไหน ๆ แล้วก็มีสิ่งที่จะต้องมี เช่น สะพาน
เป็นต้น หนทางนั้นจะต้องมีอากรักษาให้พ้น
จากโจร หรือจากสัตว์ร้าย แล้วหนทางนั้น
มันมีที่หาซื้ออาหารได้ หรือว่าหนทางนั้น
มีที่พักกลางทางเป็นระยะ ๆ ไป เมื่อผู้ใด

ต้องการจะเดินก็เดินไปได้ นี่ค้ำวามรรคคือ
หนทางอันเดียว แต่ประกอบอยู่ด้วยองค์
ประกอบ ๘ ชนิดกว่าจะครบถ้วน.

นี่จะศึกษากันทีละองค์ เพื่อให้รู้
ความหมายส่วนใหญ่ขององค์นั้น ๆ หลัก
หัวข้อธรรมะใด ๆ ก็นำมาสังเคราะห์ลงใน
อริยมรรคแปดองค์นี้ เพื่อให้ได้หลักเกณฑ์
ที่เหมาะสมหรือเป็นรูปแบบของพระพุทธ-
ศาสนา เรากล่าวได้ว่าหัวข้อจริยธรรมจะ
มีสักกี่ร้อย หรือให้ถึงพันก็สุดแท้ ล้วนแต่
สามารถนำมาสังเคราะห์ลงในธรรมะ ๘
ประการนี้ ดังนั้นที่เรากำหนดกันในเมื่อ
คราวประชุมคราวก่อน ก็มีเพียงไม่กี่สิบ
ข้อ ข้อนั้นมันเปลี่ยนแปลงได้ เพราะว่าจะ

บรรจอะไรลงไปอีกก็ได้ นี่เป็นเรื่องที่จะต้องใคร่ครวญดูให้ดี ๆ ให้พอดีสำหรับที่เยาวชนจะศึกษา ที่นี้จะดูให้ละเอียดลงไป ที่องค์แห่งมรรคเป็นทางอย่างไร เป็นการเดินทางอย่างไร เป็นผู้เดินทางอย่างไร อย่างนี้ถ้าฟังด้วยความรู้สึกธรรมดา จะรู้สึกว่ามันผิด Logic เป็น Illogic เพราะพูดว่ามรรคก็เป็นทั้งทาง เป็นทั้งการเดินทาง เป็นทั้งผู้เดินทาง ก็ควรจะทราบไว้บ้างว่าแง่ที่จะมองมันมีอยู่อย่างนี้ แล้วหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มักจะมองทุกแง่ทุกมุม และกล่าวไว้อย่างครบถ้วน ที่ว่ามรรคเป็นหนทาง เพราะเป็นทางที่ต้องเดินตาม ที่กล่าวแล้ว มรรคเป็นการเดินทางอยู่ทุก

ขณะจิตที่มีการปฏิบัติ คือต้องปฏิบัติมรรค
 มืองค์ ๘ แต่ละองค์ ๆ ให้ครบถ้วนอยู่ มัน
 จึงจะเป็นการเดินทาง เพราะการปฏิบัติ
 นั้นเอง มรรคที่มีผู้ปฏิบัติอยู่ก็เป็นการเดิน
 ทางที่มีผู้เดินทาง ในฐานะที่เป็นผู้เดินทาง
 ความเป็นไปอย่างนั้นโดยปรมัตถโวหาร
 คือไม่มีบุคคล ไม่มีสัตว์บุคคลตัวตนอะไร
 เป็นเพียงพฤติ การเปลี่ยนแปลงเป็นไป
 ของจิต ก็ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวการกระทำ
 ที่ถูกต้องทางกายวาจาใจขึ้นมา จึงมอง
 ดูมรรคในแง่ที่ว่าเป็นผู้เดินทาง.

ในการประพฤติปฏิบัตินั้น มีหลัก
 สำคัญที่สุดอยู่ที่จิตที่รู้สึกหรือเป็นผู้สำนึก
 อยู่ จึงถึงไปยังจิตธรรมชาตีส้วน ๆ ไม่มีตัว

ตน ไม่ต้องเป็นตัวตนอะไร สำหรับจะเป็น
ผู้เดิน นี่มันต้องมองพิเศษสักหน่อย คือ
มองชั้นปรมัตถโวหาร เดียวนี้เราก็มีมรรค
๘ องค์ ที่นี้ได้ตรัสไว้ถึงการที่จะลดจำนวน
เพื่อให้ศึกษาหรือปฏิบัติให้น้อยเข้า ก็ย่อ
ทั้งแปดองค์นั้นให้เหลือเพียง ๓ อย่าง เรียก
ว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา** คำนี้เป็นคำที่พิเศษ
คือไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้
มันได้แก่ความถูกต้องอย่างที่กล่าวมาแล้ว
ความถูกต้องในทั้ง ๘ องค์ เดียวนี้มันมา
ทำให้น้อยหมวดเข้า **หมวดศีล** ก็คือ **ความ**
ถูกต้องของระบบวัตถุ **กาย วาจา ชีวิต**
เราประกอบอยู่ด้วยระบบวัตถุ เนื้อหนัง
ร่างกาย และการพูดจา นี่เป็นระบบแรก

ถัดมาคือสมาธิ ความถูกต้องของระบบจิต จิตก็มีความรู้มีความรู้สึกอะไร ในลักษณะที่เรียกว่า สัญชาตญาณ พวกอยู่เหมือนกัน แต่มันไม่พอ มันจึงต้องมีการปฏิบัติ อบรมจิต ให้เป็นจิตที่เข้มแข็งที่สุด ให้บริสุทธิ์ได้ แล้วก็ให้่องไวในการทำหน้าที่ จึงมีระบบสมาธิขึ้นมา สุดท้ายเป็นเรื่องปัญญา เป็นระบบของปัญญา เป็นความถูกต้องของระบบความรู้ ความเห็นและความเชื่อ ข้อนี้มันเนื่องกัน ความรู้ก็รู้เรื่องที่ควรจะรู้ ความเห็นก็เห็นสิ่งที่ควรจะเห็น นี่ก็เชื่อตามที่ได้เห็น จะใช้คำไหนเป็นหลักก็ตามใจชอบ แต่เดี๋ยวนี้เรานิยมใช้คำว่า ความเห็น พวกฝรั่งเคยแปลเป็นความเข้าใจก็มี

คำว่าปัญญานี้ ถ้าที่ถูกแล้ว คือการเห็นสิ่ง
นั้นจริง ๆ ไม่เกี่ยวกับความเข้าใจ.

ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นที่รู้จักกันดี
และสอนมากที่สุดแก่พุทธบริษัท แต่มีข้อ
ควรสังเกตอย่างหนึ่งว่าเกี่ยวกับศีล สมาธิ
ปัญญา นี้ มีวิธีพูดเป็น ๒ ชนิด เป็น ๒ อย่าง
เรียกว่า ถ้าพูดอาศัยการสูงต่ำ หรือโดย
นิตินัยเป็นต้นแล้ว ก็จะเรียงลำดับว่า ศีล
สมาธิ ปัญญา แต่ถ้าจะพูดอย่างพถตินัย
เอาหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเป็นหลักแล้ว
มันก็เรียงลำดับอย่างอื่น คือเรียงลำดับ
เป็นปัญญา เป็นศีล เป็นสมาธิ เรียงลำดับ
เป็นปัญญา เป็นศีล เป็นสมาธินี้ มีได้แต่ผู้
ที่สังเกตเท่านั้น โดยทั่วไปในพระไตรปิฎก

จะเรียงเป็น ศิล สมาธิ ปัญญา แต่ถ้าเราจะสังเกตดูเอาเองจากสูตรหรือจากหลักบางหลัก บางแห่งแล้วก็จะพบว่า โดยแท้จริงแล้วต้องเรียงลำดับว่าปัญญา ว่า ศิล ว่าสมาธิ คือ ต้องมีความรู้ที่ถูกต้องจึงจะรักษา ศิล ได้ ทำสมาธิได้ ถ้าความรู้ไม่ถูกต้อง ศิลก็เข้รกรเข้าพงไปเป็นสัสฬพต-ปรัมมาส สมาธิก็เข้รกรเข้าพงไปจนเป็นสิ่งที่เป็นอันตราย.

เรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา นี้สำคัญมาก ถึงขนาดที่จะต้องให้เป็นทีที่เข้าใจชินปากชินหู แต่ต้องรู้ไว้เสมอไปว่า ถ้าเรียงอย่างคำพูดอย่างมีการกระทำหน้าทีแล้ว ปัญญามาก่อนเสมอให้ทุกคนหรือแต่เด็ก ๆ

มองเห็นว่า ปัญญาต้องมาก่อนเสมอ จึงจะสำเร็จประโยชน์ มีหลักฐานอ้างอิง ก็คือ ในอริยมรรคมีองค์แปด ท่านกล่าวหมวดปัญญาเสร็จสิ้นไปก่อน แล้วจึงกล่าวหมวดศีล แล้วจึงกล่าวถึงสมาธิ เมื่อเป็นหลักปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติเรียงลำดับกันใหม่อย่างนี้.

จากข้อเท็จจริงอันนี้ก็นำมาใช้ได้ทั่วไปว่า ในทุกเรื่องในทุกเรื่องที่เป็นหน้าที่การงานของมนุษย์นั้น ปัญญาต้องมาก่อนเสมอ จะทำอะไรก็ต้องมีปัญญาในเรื่องที่จะทำนั้นอย่างทั่วถึงเสียก่อน จึงจะได้รับผลเต็มตามที่สมควรที่จะได้รับ ปัญญาในอริยมรรคมีองค์แปดก็คือ สัมมาทิฏฐิกับ

สัมมาสังกัปปो รู้อะไรเป็นอะไรด้วยสัมมา-
 ทิฏฐิ เรียกว่ารู้ถูกต้อง แล้วก็ต้องการสิ่ง
 ต่าง ๆ โดยไม่ขัดกับหลักของสัมมาทิฏฐิ ก็
 มีความต้องการที่ถูกต้อง หลังจากนั้นทุก
 อย่างมันจะถูกต้องไปตามลำดับ เพราะ
อำนาจของสัมมาทิฏฐิ เป็นผู้นำ.

คำกล่าวที่ยกย่องปัญญาเป็นสูงสุด
 นั้นมีมาก จนถึงกับกล่าวว่า ได้ธรรมะอื่น ๆ
 ย่อมมีอยู่ฐานะเป็นบริวารของปัญญา เช่น
 ดวงดาวตามที่ตาเห็น เป็นบริวารของ
 พระจันทร์อย่างนี้เป็นต้น แต่เรารู้กันว่า
 ดวงดาวกับพระจันทร์นั้นไม่ได้เป็นอย่าง
 ที่ตาเราเห็น ตาเราเห็นไม่ตรงตามที่เป็น
 จริง จึงเห็นว่าพระจันทร์เป็นหัวหน้าของ

ดวงดาวทั้งหลาย คนโบราณก็เปรียบกล่าว
เปรียบอะไรไว้อย่างเป็นสามัญโวหารที่คน
ธรรมดาจะมองเห็น บางทีก็กล่าวสัมมาทิฏฐิ
นี้ไว้เหมือนกับว่ารุ่งอรุณ ถ้ามันมีรุ่งอรุณ
เหลือง ๆ ขึ้นมาทางแล้ว ก็ต้องเป็นอันแน
นอนว่าเวลากลางวันจะตามมา เมื่อรุ่งอรุณ
แล้วมันก็เป็นฟ้าสว่าง แล้วก็มีความอาทิตย์
โผล่ขึ้นมา เป็นที่แน่นอนว่าจะต้องมีเวลา
กลางวัน อริยมรรคมีองค์แปดนี้ก็เหมือน
กัน ถ้าสัมมาทิฏฐิ คือปัญญาอันถูกต้องแล้ว
เห็นชอบที่ถูกต้องแล้ว ก็เป็นที่แน่นอนแล้ว
ว่า ธรรมทั้งหลายจะตามมา การปฏิบัติเพื่อ
ดับทุกข์ได้ ก็จะมา จิ้งจกจูงจิ้งจกชวนกัน
ให้สนใจเรื่องสัมมาทิฏฐิให้มากที่สุด จึงมี

บาลีที่สรุปเอาไว้ง่าย ๆ ว่า *ข้ามล่วงก้าว*
ล่วงความทุกข์ทั้งปวงด้วยสมาทานสัมมา-
ทิวฺฐิ มีสัมมาทิวฺฐิถือเป็นหลักอยู่อย่างดี
 แล้วก็ก้าวข้ามความทุกข์และปัญหาทุก
 อย่างไม่ได้ นี่ก็น่าจะเป็นหลักที่แจ่มชัดอยู่ใน
 ใจของคนทุกคน แม้ลูกเด็ก ๆ ก็ควรจะรู้
 เรื่องนี้แล้ว เพื่อว่าเขาจะได้ศึกษาความถูก
 ต้องของทิวฺฐิหรือปัญญาให้จริงจัง ความ
 สำเร็จประโยชน์อยู่ที่การนำของสัมมาทิวฺฐิ
 นำสำหรับให้รู้เรื่องที่ต้องทำ นำให้ทำถูก
 ต้องพอเหมาะพอดี ล้วนแต่ต้องอาศัยสิ่งที่
 เรียกว่าสัมมาทิวฺฐิ เขาไม่รู้ว่าอะไรควรจะ
 ทำ ทำอย่างไร ทำเพียงไร ทำเท่าไหน ทำ
 เมื่อไหร่ จึงไม่ประสบความสำเร็จในสิ่งที่

ปรารถนา ฉะนั้นถ้ามีสัมมาทิฏฐิแก้ปัญหาเหล่านี้ได้หมด.

เอาละเป็นอันว่าวันนี้เราครั้งนี้เราพูดกันถึงเรื่องว่า อริยมรรคมีองค์แปดนั้นแหละเป็นประมวลแห่งจริยธรรม หรือจะเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาก็ได้ มันก็เป็นประมวลแห่งจริยธรรม เมื่อจะยกโครงร่างของจริยธรรมก็ควรจะระลึกถึงธรรมะเหล่านี้ ที่เรียกว่า อริยมรรคมีองค์แปด ถ้าจัดหมวดหมู่น้อยลงเหลือสามหมวดก็เป็นศีลสมาธิปัญญาแล้วเมื่อจะทำหน้าที่จริงๆ เรียงลำดับเสียใหม่ว่า ปัญญา ศีล และสมาธิ คนที่ไม่มีปัญญาคจะทำอะไรให้เกิดผลไม่ได้ จะรักษาศีลก็เป็นศีลโง่ จะทำสมาธิ

ก็เป็นสมาธิโง่ ทุกคนจึงต้องมีสัมมาทิฐิ เป็นเครื่องนำชีวิต เพราะชีวิตเป็นการเดินทาง แล้วก็ต้องไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง คือ สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับในชาตินี้ ในชีวิตก็จะมีข้อตำหนิใด ๆ สำหรับความเป็นพุทธบริษัทของบุคคลชนิดนี้.

จึงหวังว่าท่านผู้ร่างโครงการรายการต่าง ๆ นี้ จะได้พิจารณาบรรจุใจความเหล่านี้ลงไปให้ครบถ้วนที่สุดเท่าที่จะครบถ้วนได้ ดูคราวเดียวหมดก็ดูจากข้างบนจะเห็นว่า สิ่งนี้เป็นกระแสดิ่งไปยังนิพพาน สิ่งนี้เป็นเครื่องให้ดำเนินไปถึงพระนิพพาน เป็นความถูกต้อง ที่จะล้างบาปชำระบาป สิ่งนี้เป็นทางสายกลาง มันจึงไม่ติดข้างนั้นไม่

ติดข้างนี้ แล้วสิ่งนี้เป็นสิ่งที่เรียกอย่างสมัยใหม่ว่าเป็นอาร์ต เมื่อศึกษาถึงที่สุดแล้วก็จะรู้สึกเป็น Artistic หรือ Art สูงสุด เป็นสำหรับชีวิต เป็น Art ของชีวิตที่เดียว วันนี้อาตมาก็พูดถึงอริยมรรคมีองค์แปดอย่างรวมกันหมด วันหลังก็จะพูดที่ละองค์ ๆ.

วันนี้ก็ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้.

รายชื่อผู้สนับสนุนพิมพ์ธรรมะเล่มน้อย เล่มนี้

๕,๐๐๐ เล่ม

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๑,๐๐๐ เล่ม

นิริมา เทพวังก์

๖๐๐ เล่ม

เสาวณี จงจิระศิริ

๔๐๐ เล่ม

สุนันท์ พรหมยารัตน์

๒๐๐ เล่ม

ขวัญจิต มงคลประดิษฐ์ วันชัย มงคลประดิษฐ์

พรฤดี เนติโสภาคกุล

๑ - ๒๐๐ เล่ม

ครอบครัววงศ์เศรษฐไพศาลและครอบครัววิศาลโลภะ

ครอบครัวอัครวิฑูชาวงศ์และครอบครัวธนะเสวี

กุนนที จัยวัฒน์

กชกร พิสุทธิกุล

จรวาย เตชะเลิศ

ชวลิตวิทย์ สาคร

ณัฐวดี เชลเมล

ณัฐสุดา พิสุทธิกุล

ธนวัฒน์ พิสุทธิกุล

นภัสวรรณ ยอดยิ่ง

พรรณิภา เจียมจินตนารมย์

พยุงศรี มังตรีสรรค์

ภณิตา หว่านฉรงค์	มนตรี ร่มรุกษ์
วริศรา เจียมจินตนากรมย์	วิลเลียม เซลเมล
ศศิการต์ หิรัญธัญญรักษ์	สมสุข คุณยุยิน
สวรรณ เจริญธรรม	สอาน ไกรฤกษ์
อชิรญาณ์ ธนพงศ์กรสกุล	สุกัญญา นิยมตรุษ
อนันตญา เกียรติสถิตกุล	ไม่ประสงค์ออกนาม
น.อ. (พิเศษ) อมรเดช มังตรีสรรค์	

เรื่องจากปก

อัตตภาพนาวา สัจจานุโลมิกะญาณ

ภาพเรือสำเภามีคนและอุปกรณ์พร้อมสำหรับการข้ามมหาสมุทรจากฝั่งวัฏฏสงสารหรือฝ่ายทุกข์ที่เป็นไฟลุกโพล่ง ไปสู่ฝั่งโน้นซึ่งแสดงด้วยดวงแก้ว ๓ ดวงอยู่ในพานแทนนิพพาน คือการพ้นทุกข์ ท่ามกลางท้องทะเลที่เต็มไปด้วยสัตว์ร้าย หมายถึงโทษของวัฏฏสงสาร

อัตตภาพนาวาหรือเรือนี้คือตัวคนนั่นเอง ตัวลำเรือแท้ ๆ เปรียบเหมือนร่างกาย จิตเปรียบเหมือนนายเรือที่ยืนอยู่หัวเรือ ต้องประกอบด้วยสัมมาทิฐิเป็นเข็มทิศนำทาง มีนิกสมุทรรกาก็บทยอดเสาะกระโดงเรือเป็นปัญญาคอยช่วยที่ท้ายเรือมีกัปตันผู้บังคับเรือถือท้ายเป็นสัมมาสติ พร้อมด้วยลูกเรือทั้ง ๖ ที่เข้มแข็งทำหน้าที่ครบหมดทุกหน้าที่ ทั้ง สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ และสัมมาสมาธิ สมส่วนกันเป็นมรรคมืองค์ ๘ ที่คมกล้าตัดกิเลสจนบรรลุมรรคผลถึงฝั่งปากพระนิพพาน.

ที่มาของเรื่อง : หนังสือ คำอธิบายภาพปริศนาธรรมไทย
ชุด กายนคร โดย พุทธทาสภิกขุ.

กิจกรรมของสวนโมกข์กรุงเทพ

การบริหารงานทางธรรมให้เกิดการมีส่วนร่วม
ในธรรม ในหลากหลายลักษณะ อาทิ ทำเอง ร่วมมือ
กันทำ และธรรมภาคีทำให้ ทำขึ้นภายในและภายนอก
ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำ และทำเป็นครั้งคราว โดย
กิจกรรมบางส่วนที่เกิดขึ้นภายในประกอบด้วย ดังนี้

**การเจริญสติภาวนา สวดมนต์ทำวัตรและเจริญ
จิตตภาวนา** เวลา ๑๗.๓๐ - ๑๘.๓๐ น. (ทุกวัน), **สมาธิ
ภาวนาทุกวันอาทิตย์** เวลา ๑๔.๐๐ - ๑๗.๐๐ น., **อานา-
ปานสติภาวนากับพุทธทาสภิกขุ** โดยกลุ่มอยู่เย็นเป็น
ประโยชน์ เวลา ๑๔.๓๐ - ๑๖.๐๐ น. (ทุกวันจันทร์ - ศุกร์
สัปดาห์ที่ ๓ และที่ ๔ ของเดือน), **เจริญสติแบบเคลื่อนไหว**
เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ น. (ทุกวันเสาร์ - อาทิตย์ สัปดาห์
ที่ ๒ ของเดือนตลอดปี ๒๕๕๔), **วันแห่งสติกับชาวคณะ
หมู่บ้านพลัม ประเทศไทย** เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.
(ทุกวันเสาร์ สัปดาห์ที่ ๓ ของเดือนตลอดปี ๒๕๕๔)

การบริหารเพื่อจิตตภาวนา โยคะในสวนธรรมกับสถาบัน
โยคะวิชาการ, โยคะบ้านสวนกับกลุ่มบ้านสวนสุขภาพ,
อานาปานสติกับไทเก็ก โดยคณะครูสุพล โล่ห์ชิตกุล.

**อบรมเพื่อพัฒนาชีวิต, สวนโมกข์เสวนา, เพลินธรรมนำชม,
งานบุญ, ธรรมนิทรรศการ. ธรรมนันทนาการ เป็นต้น**

ธรรมะใกล้มือ

โครงการ “ธรรมะ 4U” กับ AIS

- รับฟังธรรมะกด *272 โทรออก
- สมัครรับบริการข้อความธรรมะ *298*272#โทรออก

โครงการชุมชนธรรมะออนไลน์

- ธรรมะ “Twitter”
<http://twitter.com/buddhadasa>
- ธรรมะดีดี (D³)
รับ “ข้อธรรม” และ “เสียงธรรมะ”
- ธรรมะ Facebook
Facebook buddhadasa Archives
www.dhamma4u.com
www.bia.or.th

ธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด

ทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน ที่สวนโมกข์กรุงเทพ

- บูชาพระรัตนตรัย รับศีล และ ฟังธรรม ตักบาตรแบบ พุทธกาล แล้วร่วมกรวดน้ำแผ่เมตตา ร่วมกินข้าวกันบาตร
- เจริญสติภาวนา และกิจกรรมมรสพเพื่อปัญญา

ภาพปริศนาธรรม
ที่สวนโมกข์กรุงเทพ |

เรืออืดตภาพนาวา

แสดงการเจริญมรรคมีองค์แปด
เสมือนเรือข้ามฟากสังสารวัฏฏ์
ที่ต้องนำด้วยสัมมาทิฏฐิ
มีสัมมาสติเป็นหางเสือ
นกสมุทรหากก็เป็นปัญญา

วาดโดย : กลุ่มจิตรกรไทย

